

ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК, 2011/2

- права : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ОНІОА. — О., 2001. — Вип. 11. — С. 34.
3. Крижанівський А. Обговорення проблеми правосвідомості в Одеській національній юридичній академії // Право України. — 2008. — № 8. — С. 157.
4. Болотов В. А. «Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе» / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. — 2003. — № 10. — С. 9.
5. Кириленко Г. Г. Філософський словник : справочник студента / Г. Г. Кириленко. — М., 2002. — С. 323.
6. Дмитренко Ю. М. Підходи до дослідження української правосвідомості в перехідний період розвитку суспільства / Ю.М.Дмитренко. — Х. : ХДУХТ, 2007. — С. 9.
7. Hutmacher W. Key competencies for Europe // Report of the Symposium. Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. — Р. 37.
8. Кузьмина (Головко-Гаршина) Н. В. Методы акмеологического исследования качества подготовки педагогов : метод. пособие / Н. В. Кузьмина. — М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. — С. 30.
9. Байденко В. И. Выявление соста-ва компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения : метод. пособие / В. И. Байденко. — М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. — С. 12.
10. Субетто А. И. Качество непрерывного образования: логика развития и проблемы (лекция) / А. И. Субетто. — С.Пб. ; Воронеж : Астерион, 2005. — С. 17.
11. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. — М., 2002. — С. 77.
12. Субетто А. И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций / А. И. Субетто. — С.Пб ; М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2006 — С. 33.
13. Ильин И. А. Собрание сочинений. В 3 т. Т. 3. Переписка двух Иванов (Ильин И. А. — Шмелев И. С.) (1947–1950 гг.) / сост., коммент. Ю. Т. Лисицы. — Рус. кн., 2000. — С. 113.
14. Франк С. Л. Духовные основы общества / С. Л. Франк. — М., 1992. — С. 73.
15. Спиркин А. Г. Философия : учебник / А. Г. Спиркин. — М., 2001. — С. 132.

УДК 340.572.02.347.1

Н. Гулевата,
асpirантка Інституту законодавства Верховної Ради України

ПРЕДМЕТ «ЕНЦИКЛОПЕДІЇ ЗАКОНОЗНАВСТВА» К. О. НЕВОЛІНА

Становлення науково-теоретичного правознавства як галузі права нерозривно пов’язане з ім’ям видатного правознавця Костянтина Олексійовича Неволіна (1806–1855), учня графа М. М. Сперанського, професора Київського університету Св. Володимира. Написана й видрукована ним у Києві в університетській друкарні двотомна «Енциклопедія законознавства»

(1839–1840) не тільки започаткувала системний виклад ідей філософії права Гегеля та німецької історичної школи права, а й обґрунтувала загальні положення вчення про право, історію філософії права й історію позитивного законознавства.

Призначення «Енциклопедії законознавства» вчений вбачав у тому, щоб систематично викласти весь склад, пос-

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

лідовність науки про закони: з одного боку, розкриваючи сукупність наук про законознавство, складових частин кожної з них, їх систему, при тому, що сутність кожної науки визначається її змістом і формою й без них не може бути в повній мірі зрозумілою; з іншого, в той самий час, представляє зміст і різноманітні форми складових системи законознавства настільки, наскільки це є необхідним для розуміння єдності й цілісності їхнього складу як огляду [3]. Зв'язок між науками обумовлюється, як відомо, єдністю їхнього предмета, частин або сторін, які уособлюють цю цілісність. Звідси для того, щоб представити певну сукупність наук як «одне систематичне ціле», потрібно, по-перше, визначити поняття або сутність загального їхнього предмета; по-друге, визначені в такий спосіб поняття логічно розділити на його частини й означити різні сторони як аспекти можливого дослідження. Постаючи предметом дослідження, кожна із зазначених частин або сторін дає буття особливій науці; розглядаючи один і той же предмет з різних його сторін чи в єдиності його частин, усі ці особливі науки формують одне систематичне ціле, суть якого така сама, що й сукупності їхнього частин. У цілому будь-яке визначене положення про науку як певну цілісність, систему може бути застосоване й щодо кожної особливої науки цього ж роду. Відповідно кожна особлива частина або сторона загального предмета може знову ділитися на безліч частин як його складових і, в свою чергу, поставати стороною для вивчення. Кожна особлива наука одержує в такий самий спосіб безліч підрозділів і може розглядатися як сукупність багатьох наук. З'ясування зв'язку між науками, так само як і між науками законознавства, можливе різними шляхами: скажімо, можна обмежитися визначенням основного їхнього поняття, загальним обґрунтуванням сукупності наук як певної цілісності, без заглиблення у внутрішню структуру кожної з них; або ж розглянути кожну із наук безпосередньо, з точки зору їхньої внутрішньої структури.

Будучи доктором законознавства, професором «енциклопедії права й установ Російської імперії», К. О. Неволін тричі поспіль обирається ректором зазначеного університету, а також був найближчим помічником піклувальника, неодноразово виконував його обов'язки й фактично керував всіма навчальними за кладами округу. За його активної участі були розроблені програми викладання й іспитів з предметів, що вивчалися в гімназіях і повітових училищах.

Прагнучи до змістового визначення предмета законознавства, К. О. Неволін у дусі природного права й уччення Г. В. Ф. Гегеля, під впливом якого він перебував, визначає сутність правового закону як «правди взагалі». Змістовне наповнення останнього полягає у виявленні буття божественної сутності в самому собі [4]. При цьому К. О. Неволін розрізняє у законознавстві дві складові як частини єдиного вчення: перша з них (загальна) пізнається безпосередньо розумом і сама по собі постає як обов'язкова чинність, незалежно від суспільної настанови; її сутністю є закони природи; тоді як друга — особлива — пізнається не інакше як із самого законодавства, що діє в державі, і тільки тому має обов'язкову чинність, що вона встановлена державою, — це є закони чисто позитивні. Перші представляють загальну й необхідну сторону законознавства, де визначаються поняття наук, їхній склад у змістовному і формальному вимірах, тоді як другі — випадкову й обмежену» [3].

Можна стверджувати, що під «енциклопедією законознавства» К. О. Неволін розумів самостійну науку — теорію «наук законознавства» й одночасно їхній скорочений виклад. У цьому сенсі його «енциклопедія» покликана була замінити теорію права й слугувати сполучною ланкою між «філософією права» і науками про закони. «Закон за суттю своєю, — писав Неволін, — є взагалі правда. А сутність правди може бути визначена тільки у філософії». У всякому законодавстві він розрізняє дві частини: закони природні й закони позитивні [3].

Дійсно, жодна з названих частин не може існувати окрім одної від іншої. Перша (як загальне) без другої (як особливого), за К. О. Неволіним, є чистим поняттям без повноти життя, тоді як друга частина без першої є тільки «хаотичною мішаниною» різних випадків без усякого внутрішнього зв'язку, без твердої опори і наукової гідності [3].

Розглядаючи питання про походження й поступове утвердження законів в життєдіяльності держави і суспільства в контексті історичної школи, К. О. Неволін визнає різновидами законів «або звичай, або закони в єдності їхнього змісту, або ж учення законодавців» [3]. Зазначене дозволяє стверджувати, що в загальній частині своєї енциклопедії К. О. Неволін постає, скоріше, «еклектиком». Тоді як в особливій частині свого дослідження (історія філософії законознавства, історія позитивного законознавства), визначаючи закон як правило, згідно з яким відбувається щонебудь необхідне, К. О. Неволін, як і його енциклопедія, постали для свого часу унікальним явищем.

К. О. Неволін як представник природно-правового напрямку юридичної науки вважав, що початок систематичному вивчення законів було покладено ще давніми римлянами. З часом окремі закони, що були предметом вивчення, стали розглядатися як самостійні науки: філософія законодавства (природне право), державні закони (публічне право), цивільні закони (приватне право), кримінальні закони (кримінальне право). В умовах диференціації правового знання виникла потреба в установленні зв'язку між його частинами. Для цього знадобилася особлива наука, яка б слугувала загальним вступом у науку законознавства.

К. О. Неволіним була висловлена, таким чином, думка, що саме законознавство має поставати єдністю законотворчого і законодавчого процесу. Причину існування багатьох систем законодавства вчений вбачав у різнорідній сутності його складових частин, а також у різних джерелах, підходах до пізнання

законів, визначені їхньої обов'язкової сили.

Відсутність у системі вітчизняного юридичного знання законознавства як науки не дозволяє забезпечити системну єдність між законотворчим і законодавчим процесами в нашій країні, вони постають, скоріше, роз'єднаними, відірваними один від іншого, що має своїм наслідком втрату системного виміру законодавчого поля країни. Одним із засобів забезпечення належної ефективності законодавчого процесу можна розглядати наявний стан законотворчості як цілісного, послідовно здійснюваного процесу, що має свою метою підготовку високоякісних законопроектів, їх наукове, нормативно-правове й організаційне забезпечення [5] з метою формування системного законодавчого поля країни. Започаткований К. О. Неволіним підхід до розуміння сутності законознавства як єдності законотворчого й законодавчого процесів дозволив би зазначений розрив подолати.

Зважаючи на комплексний, мультипарадигмальний характер знання, що уособлюється із зазначеним структурним підрозділом юридичної науки, уявляється доцільним наголосити на необхідності об'єднання розрізнених її (законотворчості) компонентів в єдину галузь юридичного знання, скажімо, енциклопедію законознавства, за обґрунтованим К. О. Неволіним варіантом її побудови. Щонайменше, навряд чи є доцільним зведення законотворчості як процесу з певними закономірностями його розвитку, різними змістовними його складовими, до однієї з складових юридичної техніки. Тим більше, що остання, будучи навчальною дисципліною, не має відповідної науки, близької її за сутністю, метою та завданнями, теоретико-методологічною базою дослідження. Адже загальновідомо, що будь-яка навчальна дисципліна є дидактико-методичною переробкою змісту науки, її адаптацією до завдань навчально-виховного процесу [6].

Утвердження законознавства як науки і навчальної дисципліни не означає нівелювання статусу його складових.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Не підлягає сумніву, що, скажімо, юридична техніка правозастосовчих актів, поряд з юридичною технікою інших юридичних актів, має самостійне значення, її притаманні характеристики, що відрізняють її від правотворчості.

Ключові слова: предмет енциклопедії законознавства, науки про законознавство, система наук законознавства, законотворчий та законодавчий процеси.

У статті автор розкриває доцільність започаткованого К. О. Неволіним підходу до розуміння сутності законознавства як єдності законотворчого та законодавчого процесів.

В статье автор раскрывает необходимость основанного К. А. Неволиным подхода к пониманию сути науки законоведения как единства законотворческого и законодательного процессов.

In the article an author exposes expedience of founded K. O. Nevolin of going near understanding of essence of jurisprudence, as to unity of law-making and legislative processes.

Література

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей университета святого Владимира. — К., 1884.
2. Казмер М. Э. Социологическое направление в русской дореволюционной мысли / М. Э. Казмер. — Рига., 1983.
3. Неволин К. А. Энциклопедия законоведения / К. А. Неволин. — К., 1839.
4. Нерсесянц В. С. Философия права Гегеля / В. С. Нерсесянц. — М., 1998.
5. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Богачова. — К., 2006.
6. Недюха М. П. До питання про предмет методики викладання (Постмекласичні та синергетичні аспекти) // Вища освіта України. — 2003. — № 3. — С. 63–69.